

МЕДІЙНА
ІНІЦІАТИВА
за права людини

2022

КВАЗІПРАВОВА СИСТЕМА НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ:

впровадження та
розповсюдження практик

3	Умовні скорочення
---	-------------------

4 **ВСТУП**

6	Методологія
---	-------------

8	Міжнародні стандарти
---	----------------------

РОЗДІЛ 1

9 **Встановлення контролю та формування квазіправової системи**

10	1.1 Реакція на окупацію: передислокація органів влади
----	---

11	1.2. В окупованому Донецьку: від огошення про формування «республіки» до «виборів»
----	--

12	1.3. В окупованому Луганську: від «народного губернатора» до «декларації про об'єднання»
----	--

РОЗДІЛ 2

13 **Доступ до «системи правосуддя» в ОРДЛО**

14	2.1. Органи затримання
----	------------------------

15	2.2. Без права на захист
----	--------------------------

17	2.3. Публічне обвинувачення
----	-----------------------------

РОЗДІЛ 3

18 **«Судова» система**

19	3.1. «Суди»: до формування окупаційної квазіправової системи
----	--

19	3.2. «Судова» практика на окупованих територіях Донецької області
----	---

21	3.3. «Судова» практика на окупованих територіях Луганської області
----	--

22	3.4. Під загрозою смертної кари
----	---------------------------------

23	3.5. «Судові розгляди» на прикладі свідчень колишніх заручників
----	---

РОЗДІЛ 4

26 **Новоокуповані території і перенесення цих практик на них**

27	4.1. Особливості тимчасового контролю РФ Харківщини
----	---

28	4.2. Херсонська область: затримання і допити представниками ФСБ
----	---

31	4.3. Псевдореферендуми: спроба встановити остаточний контроль
----	---

33 **ВИСНОВКИ**

34 **РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Автори: Максим Тимочко,
адвокат, партнер АО
«Амбрела», аналітик МІПЛ

Андрій Яковлєв,
адвокат, керуючий партнер
АО «Амбрела», аналітик МІПЛ

Тетяна Катриченко,
координаторка МІПЛ

Умовні скорочення

ОРДЛО – Окремі райони Донецької і Луганської областей

«МГБ» – Так зване «министерство государственной безопасности»

«ЛНР» – Так звана Луганська народна республіка

«ДНР» – Так звана Донецька народна республіка

НЗФ – Незаконні збройні формування

СІЗО – Слідчий ізолятор

СБУ – Служба безпеки України

ЗСУ – Збройні сили України

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ККУ – Кримінальний кодекс України

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

РФ – Російська Федерація

МГП – Міжнародне гуманітарне право

МППЛ – Міжнародне право прав людини

МІПЛ – Медійна ініціатива за права людини

МКС – Міжнародний кримінальний суд

Дев'ятий рік триває збройний конфлікт на території України, дев'ять років півострів Крим та окремі райони Донецької і Луганської областей (ОРДЛО) перебувають під управлінням незаконних збройних формувань (НЗФ) Російської Федерації (РФ). 24 лютого 2022 року російська армія розпочала агресію проти України у формі повномасштабного вторгнення, назвавши його «спеціальною військовою операцією». У результаті під окупацією опинилися ще й частини Чернігівщини, Київщини, Сумщини, Харківщини, а також Херсонської, Миколаївської та Запорізької областей. Під тимчасовий контроль РФ потрапили також нові райони Луганщини та Донеччини.

Північ України була звільнена у березні 2022-го, майже вся Харківська область – у вересні, у листопаді – правобережна Херсонщина. Станом на першу половину листопада 2022 року під окупацією залишалася більша частина чотирьох областей: Донецької, Луганської, Запорізької і Херсонської. На їхніх територіях РФ у прискореному режимі запустила процес «легітимізації» своєї влади – призначила очільників, завезла кадровий резерв з числа громадян РФ, частково сформувала так звані «органи правопорядку». 23-27 вересня російська влада організувала псевдореферендуми «про входження частини тери-

торії України до складу Росії». Паралельно російська армія і представники спецслужб РФ тероризують місцеве населення – з перших днів окупації відомі акти насильницького зникнення цивільних із подальшою відмовою Росії визнати таке позбавлення волі, а також відмовою повідомити про долю чи місце перебування викрадених цивільних з метою залишення їх без законодавчого захисту впродовж тривалого часу. Масштабного характеру набули зокрема викрадення активних громадян – представників місцевої влади, волонтерів, журналістів і тих, хто не підтримував окупаційний режим, відвідую-

чи мітинги на підтримку єдиної України та публікуючи проукраїнські дописи в соціальних мережах. Після затримання з ними жорстко поводитися, їх катували, утримували в нелюдських умовах, зокрема в підвалах, колоніях і так званих фільтраційних таборах, позбавляючи права на належне поводження, на правовий захист і на справедливий суд.

**ДО ТАКИХ ПРАКТИК
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
РОСІЯ ВДАЄТЬСЯ
З 2014 РОКУ.**

Після взяття під тимчасовий контроль частин Донецької і Луганської областей, Російська Федерація, спираючись на колаборантів, перешкождала діяльності легітимних українських органів влади, які з часом вимушено припинили функціонувати в окупації. На території ОРДЛО Росія почала міняти українські правоохоронні органи і систему судочинства відповідно до свого законодавства і законодавства колишнього Радянського Союзу. Так виникли так звані народна міліція, міністерство державної безпеки та генеральна прокуратура. На практиці ці квазіоргани правопорядку не виконують своїх правоохоронних функцій. Як і створені квазісуди не забезпечують належне здійснення правосуддя. І хоча за останні вісім років окупації псевдосуди ОРДЛО еволюціонували від «польових» до районних, воєнного трибуналу, верховного суду, а також апеляційної палати в межах останнього, судова система тут і надалі функціонує як частина виконавчої влади. Закріплення основних гарантій людини є декларативним, зокрема у випадках політичних затримань. Мова про арешти, утримання та «засудження» громадян України за статтями «державна зрада», «шпигунство», «терористична та диверсійна діяльність» через підозру в співпраці з правоохоронними органами України, її армією.

Існуюча в ОРДЛО система уможливорює безпідставне позбавлення свободи людини, катування та подальше неналежне поводження з нею. Особи, затримані на окупованій території, перебувають в ув'язненні роками, без жодної можливості просування обвинувачення. МІПЛ має свідчення про ув'язнених, які понад три роки перебувають у СІЗО і не мають жодних зрушень у справі, тобто квазісуди на території ОРДЛО не виконують своїх суддівських функцій у визначенні обґрунтованості кримінального обвинувачення в розумні строки. Рух справи в суді залежить від органів, що виконують функції обвинувачення, а не від судових процедур.

У 2022 році РФ почала розповсюджувати застосовані раніше практики в Донецькій і Луганській областях на новоокуповані території, позбавляючи людей права на належне здійснення правосуддя і верховенство права, які впливають із принципів Міжнародного права прав людини, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ). В результаті мешканці Херсонської, Харківської та Запорізької областей (так само як у 2014-му мешканці ОРДЛО), опинилися без доступу не лише до української правової системи, а й до будь-якої іншої, що передбачає справедливий суд.

Зауважимо, що до таких дій Росії увага з боку України і світу була неналежною. Вона звалась до заперечення результатів роботи квазіправової системи окупаційних адміністрацій ОРДЛО, стверджуючи, наприклад, що обвинувальні акти чи судові вироки ОРДЛО недійсні, хоча на практиці такі рішення є причиною довготривалих утримань громадян, подекуди їм загрожує смертна кара, яка за «законодавством» квазіутворень встановлена «за особливо тяжкі злочини, що посягають на життя, а також за окремі злочини, вчинені у воєнний час або в бойовій обстановці». Водночас всебічного вивчення квазіправової системи, яка утворилася в окупації, її впливу на права цивільних, які опинилися на окупованих територіях, не було.

Автори цього дослідження поставили за мету ідентифікувати нормативну систему, яка діє на окупованих територіях Донецької і Луганської областей, визначити, чи є вона правовою, чи забезпечено право громадян на справедливий суд, чи можна говорити про стандарти дотримання Міжнародного права прав людини (МППЛ), а також норм Міжнародного гуманітарного права (МГП), які є на підконтрольних українському уряду територіях. В дослідженні також окреслено практики, які РФ застосовує на окупованих нею після 24 лютого територіях.

Цей аналітичний звіт присвячений проблемам дотримання верховенства права на окупованих РФ територіях України – частинах Донецької, Луганської, Херсонської і Харківської областей. Проаналізована квазіправова система в ОРДЛО, яка почала діяти з 2014 року, а також дії РФ на новоокупованих територіях після 24 лютого 2022-го.

Аналізуючи квазіправову систему, яку створили окупаційні адміністрації, до уваги взято **найбільш кричущі порушення прав людини**.

Під час підготовки звіту автори ставили перед собою низку завдань, а саме:

ДОВІЛЬНЕ Й БЕЗСТРОКОВЕ ПОЗБАВЛЕННЯ СВОБОДИ, ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ, ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА ЗВ'ЯЗОК ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ, УМОВИ УТРИМАННЯ ПІД АРЕШТОМ, ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД.

01

Проаналізувати положення міжнародного права, які стосуються дотримання права на справедливий суд у його кримінальному аспекті під час міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів.

02

Проаналізувати законодавство України, РФ, а також акти так званих «ЛНР» і «ДНР», що стосуються судоустрою і статусу суддів.

03

Дослідити формування судової системи так званих «ЛНР» і «ДНР» на відповідність міжнародним стандартам справедливого судочинства.

04

Здійснити моніторинг «судових процесів», ініційованих на території ОРДЛО щодо цивільних осіб та представників Збройних сил України¹ (захоплених у полон збройними формуваннями підконтрольних РФ «ДНР» та «ЛНР») та виявити основні види порушень Міжнародного права прав людини і МГП в контексті зобов'язань РФ забезпечувати право на справедливий суд на території ОРДЛО.

05

Виявити факти, які можуть свідчити про вчинення воєнного злочину у вигляді умисного позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом права на справедливий суд (ст. 8 (2) (a) (vi) РС МКС) та/або винесення та виконання вироків без попереднього судового розгляду, проведеного створеним у встановленому порядку судом, із забезпеченням дотримання всіх судових гарантій, які за загальним визнанням є невід'ємними (ст. 8 (2) (c) (iv) РС МКС).

¹ Термін «Збройні сили України» автори розглядають в широкому значенні, як це передбачено ст. 43 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року. Відповідно до цієї статті, збройні сили сторони конфлікту складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих. Таким чином, цей термін охоплює не лише військовослужбовців Збройних сил України, але й службовців інших регулярних та іррегулярних воєнізованих формувань, які брали участь в Антитерористичній операції або в Операції з відсічі збройної агресії РФ.

Під час дослідження автори використовували такі джерела інформації:

- ▣ інтерв'ю та письмові свідчення свідків (зокрема «засуджених» квазіправовими системами осіб);
- ▣ фото- і відеоматеріали, які стосуються розгляду «судових справ»;
- ▣ матеріали «кримінальних проваджень» («кримінальних справ»), отримані від жертв правопорушень та/або «адвокатів» засуджених осіб (зокрема «вироки» «судових органів», що діють на території ОРДЛО);
- ▣ статті та письмові документи, отримані з відкритих джерел;
- ▣ звіти міжнародних міжурядових та неурядових організацій;
- ▣ національне законодавство РФ і документи формувань «ЛНР» і «ДНР».

РОБОТА НАД ДОСЛІДЖЕННЯМ ТРИВАЛА У ТРИ ЕТАПИ:

1 Моніторинг і документування так званих «судових процесів», ініційованих щодо цивільного населення та представників Збройних сил України на не-підконтрольних уряду України територіях;

2 Аналіз зібраної інформації;

3 Кваліфікація ситуації відповідно до міжнародного права.

Моніторинг охоплює період із квітня 2014 року по лютий 2022 року, тобто весь час збройного конфлікту на сході України до повномасштабного вторгнення РФ. Крім того, автори проаналізували відкриті джерела щодо окупації частини Херсонської та Харківської областей, яка відбулась після 24 лютого 2022 року, та взяли свідчення у людей, яким вдалося звільнитися з незаконного ув'язнення і виїхати на підконтрольну Україні територію.

Під час роботи над цим дослідженням автори усвідомлювали його значення та вагомий інтерес для правоохоронних органів України й іноземних дер-

жав, міжнародних організацій і судових інстанцій, в тому числі Міжнародного кримінального суду (МКС). Це вимагало від нас дотримання високих стандартів збору і фіксації фактів порушень, щоб отримані докази або інформація були належними, достовірними і допустимими для використання їх заінтересованими особами.

Під час моніторингу і документування порушень права на справедливий суд автори в тому числі керувались принципами, викладеними в протоколі Берклі щодо документування воєнних злочинів з використанням відкритих цифрових даних. З огляду на те, що цифрова

(електронна) інформація, отримана з загальнодоступних ресурсів, у тому числі з офіційних сайтів окупаційної влади, є вразливою до фальсифікації або знищення, фото-, відеоматеріали, статті та інші публікації з мережі інтернет зберігались нами з одночасною архівацією відповідної вебсторінки за допомогою: archive.today, perma.cc або інших доступних архіваторів. Інформація та докази з відеохостингового сайту YouTube завантажувались із одночасним збереженням метаданих шляхом використання citizenevidence.amnestyusa.org

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Гарантії справедливого судочинства під час збройного конфлікту регулюються одночасно МППЛ і МГП. Тому під час оцінки того, чи відповідають новостворені квазіправові системи відповідним параметрам, до уваги бралися релевантні положення універсальних і регіональних міжнародних договорів у галузі захисту прав людини, стороною яких є РФ, зокрема Європейська конвенція з прав людини та Міжнародний пакт про політичні і громадянські права.

Оскільки МГП починає діяти, коли виник збройний конфлікт, то варто брати до уваги поняття збройного конфлікту, надане **Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії у справі Душко Тадіча від 2 жовтня 1995 року**. Так, міжнародний збройний конфлікт має місце, коли є будь-яке застосування збройної сили між державами.

«...Ми вважаємо, що збройний конфлікт існує тоді, коли має місце застосування збройної сили між Державами або тривале збройне насильство між урядовими силами та організованими збройними групами, або між такими групами в межах Держави. МГП застосовується з часу початку таких збройних конфліктів і виходить за межі припинення військових дій, поки не буде укладено мир; або, у випадку внутрішніх конфліктів, поки не буде досягнуто мирного вирішення конфлікту. До того моменту МГП продовжує діяти на всій території ворогуючих Держав або, у випадку внутрішніх конфліктів, всій території, підконтрольній одній стороні, незалежно від того, чи ведуться там фактичні бої», –

йдеться в тексті справи Душко Тадіча.

Відповідно до **статей 33 та 34 Женевської конвенції про захист цивільного населення**, «жодну особу, що перебуває під захистом, не може бути покарано за правопорушення, якого вона не вчинила особисто. Колективні покарання, так

само як і будь-які залякування чи терор, забороняються. Захоплення заручників забороняється». Відтак захоплення цивільних осіб у полон розцінюється як грубе порушення норм МГП.

СХОЖІ ГАРАНТІЇ НАДАЄ І МППЛ.

ОСНОВНИМИ ПРИНЦИПАМИ МППЛ Є:

- ▣ право на життя, свободу і безпеку всіх людей;
- ▣ заборона катувань і жорстокого поводження;
- ▣ заборона несанкціонованого арешту і утримання під вартою;
- ▣ право на справедливий суд;
- ▣ право гуманного поводження з особами, позбавленими волі;
- ▣ право на захист від незаконного втручання в особисте і сімейне життя, посягання на недоторканність житла, таємницю кореспонденції;
- ▣ право на свободу думки та її вираження, свободу зібрань та асоціацій.

З огляду на те, що найбільш серйозні порушення норм МГП становлять воєнні злочини, кримінальна відповідальність за вчинення яких настає не лише за національним, але й за міжнародним правом, оцінюючи конкретні діяння посадових осіб РФ та самопроголошених так званих «ЛНР» і «ДНР», автори дослідження брали до уваги відповідні положення Кримінального кодексу України (ст. 438 «Порушення законів і звичаїв війни»), Римського статуту Міжнародного кримінального суду (ст. 8 «Воєнні злочини») і практику міжнародних трибуналів.

Зважаючи на імпліцитний характер гарантій права на справедливий суд, які прямо не передбачені відповідними статтями Європейської конвенції з прав людини та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також у зв'язку з необхідністю тлумачення складових права на справедливий суд, при підготовці цього звіту автори дослідження спирались на практику Європейського суду з прав людини та Комітету ООН з прав людини.

ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА ФОРМУВАННЯ КВАЗІПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

1.1 Реакція на окупацію: передислокація органів влади

Узимку 2014 року РФ розпочала міжнародний збройний конфлікт (неоголошену війну проти України): в лютому внаслідок військової операції вона захопила Кримський півострів, а з початку березня у Донецькій і Луганській областях почалися антиурядові протести, організовані та керовані Москвою. 2 березня у приміщенні захопленої Луганської обласної державної адміністрації було ухвалено рішення про визнання нелегітимними центральні органи виконавчої влади України, а також оголошено про проведення референдуму з метою федералізації України.

На початку квітня почастишали напади на громадян, які підтримували суверенітет і територіальну цілісність України. Тоді ж заговорили про утворення так званих Луганської і Донецької народних республік («ЛНР» та «ДНР»).

13 квітня 2014 року тодішній в. о. президента України Олександр Турчинов оголосив про початок антитерористичної операції на сході України, яка згодом, у квітні 2018 року, отримала назву Операція Об'єднаних сил.

З ПОЧАТКОМ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ У 2014 РОЦІ РОЗПОЧАЛАСЬ РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КВАЗІЗАКОНОДАВЧОЇ, КВАЗІВИКОНАВЧОЇ ГІЛОК ВЛАДИ ТА КВАЗІСУДОВОЇ СИСТЕМИ.

Ключові органи легітимної державної влади України на території ОРДЛО були захоплені, внаслідок чого всі українські державні структури на цій території припинили свою роботу або перестали підпорядковуватися українській владі. Відтак, значна частина судів, органів прокуратури, органів внутрішніх справ, а також пенітенціарних установ Донецької та Луганської областей припинили свою діяльність.

12 серпня 2014 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції». Цей закон уповноважив голів вищих судів визначити територіальну підсудність судових справ, що підсудні судам, які перебувають на тимчасово окупованій території. **2 вересня 2014** голови трьох вищих судів змінили територіальну підсудність 58 судів, які перебували на тимчасово окупованій території або в районі проведення бойових дій, і уповноважили передати справи з цих судів до визначених ними судів на території, контрольованій Україною. Однак фактично цього не відбулося – вивіз документів був зупинений на блокпостах представниками незаконних збройних формувань (НЗФ) «республік», а всі вони – вилучені представниками НЗФ. Судді, які переїхали на підконтрольну Україні територію, наголошували на складності продовження розгляду

справ через втрату матеріалів і архівів.²

Лише частина судів Донецької та Луганської областей була евакуйована і почала роботу в інших населених пунктах на контрольованій українським урядом території.

12 листопада 2014 року президент України Петро Порошенко указами змінив місце розташування семи найбільших судів – місцевих господарських, адміністративних, апеляційних, які було перенесено на контрольовану українською владою територію. Так Луганський окружний адміністративний суд перемістився до міста Северодонецьк, а Донецький окружний адміністративний суд – до Слов'янська, де вони відновили свою роботу.

У листопаді 2014 року роботу відновили декілька районних судів.³ Зокрема, Волноваський районний суд та Дебальцевський міський суд Донецької області. За певний час роботи відновили й інші суди, при чому, **26 січня 2016 року** – Мар'їнський районний суд Донецької області (продовжив функціонування у м. Курахове Донецької області), **а 22 лютого 2022 року** – Авдіївський міський суд Донецької області.

² Підсумки експертної дискусії «Кримінальне провадження, коли матеріали справи залишилися на тимчасово окупованій території. Хіба це проблема?»: helsinki.org.ua/articles/pidsumky-ekspertnoi-dyskusii-kryminalne-provadhennia-koly-materialy-spravy-zalyshylysia-na-tymchasovo-okupovaniy-terytorii-khiba-tse-problema

³ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 02.09.2014 р. N 27/0/38-14 про визначення територіальної підсудності справ.

1.2 В окупованому Донецьку: від оголошення про формування «республіки» до «виборів»

7 квітня 2014 року, після захоплення адміністративних будівель представниками НЗФ, проросійські сепаратисти в Донецьку проголосили «ДНР», ухвалили «декларацію про суверенітет» та зачитали «акт про проголошення державної самостійності», який мав набути чинності після затвердження на референдумі.

Було також сформовано так звану «донецьку республіканську народну раду». **8 квітня** вона почала формування тимчасового «народного уряду». Було оголошено про звільнення всіх керівників силових відомств регіону. «Головою тимчасового уряду» став Денис Пушилін (громадянин України, уродженець Макіївки Донецької області). Він оголосив про початок формування власної народної армії «для захисту народу і територіальної цілісності республіки». Головнокомандувачем військового формування було призначено Ігоря Хакімзянова (громадянин України, уродженець Макіївки Донецької області).

11 травня 2014 року окупанти організували проведення псевдореферендуму (опитування щодо статусу Донецької та Луганської областей). За даними ініціаторів «референдуму», явка виборців у Донецькій області склала 74,87%. Рішення нібито «підтримали» 89,07 %. Цей «референдум» був проведений

всупереч Конституції України, з системними порушеннями ґрунтовних міжнародних принципів і процедур проведення референдумів. Його результати не були визнані ані українською владою, ані світовою спільнотою.

12 травня 2014 року, на наступний після оголошення результатів «референдуму» день, була оголошена заява про звернення щодо розгляду питання про вхід до складу РФ.

14 травня 2014 року так звана «верховна рада» «ДНР»⁴ прийняла так звану «конституцію». Вона «гарантувала право на судовий захист кожній особі та передбачала створення «судової системи».

Статтями 39-47 глави 2 «Захист правта свободлюдинита громадянина» передбачено загальні питання гарантування права на справедливий суд. Регламентується право на судовий захист, право на збереження відповідної підсудності, право на юридичну допомогу, презумпція невинуватості, неможливість притягнення до відповідальності за одне й те ж правопорушення, заборона використання недопустимих доказів, гарантування права на відшкодування шкоди потерпілому, право на перегляд рішення суду, право не свідчити проти себе та близьких родичів тощо. Права людини при цьому мають бути забезпечені право-

суддям, закріплюється рівність перед судом і законом (ст. 12, 13).

Стаття 6 документу передбачає закріплення принципу поділу гілок влади на законодавчу («народна рада»), виконавчу («уряд»), судову. Закріплено їхню самостійність. Владою також наділений «глава» «ДНР». «Конституція» забороняє депутатам «ради» обіймати одночасно посаду судді (ст. 65).

16 травня 2014 року на сесії «верховної ради «ДНР» було затверджено голову «ради міністрів», ним став Олександр Бородай (уродженець Москви, громадянин РФ, політтехнолог).

У травні 2014 був призначений і так званий «військовий комендант» окупованого Донецька – Олександр Захарченко (уродженець Донецька, під час проросійських виступів на сході України керував донецьким відділенням харківського бійцівського клубу «Оплот», на основі якого пізніше сформовано батальйон; очолив групу людей, які штурмом зайняли будівлю Донецької міської адміністрації). Згодом Захарченка призначили «заступником міністра внутрішніх справ». **7 серпня 2014 року** змінив на посаді голову «ради міністрів» Олександра Бородаю. Після нелегітимних виборів **3 листопада 2014** Захарченка було оголошено «главою «ДНР».

⁴ Орган, що складається з призначених невідомо ким і невідомо за якою процедурою посадовців, які іменують себе депутатами «законодавчого органу» квазіреспубліки.

1.3 В окупованому Луганську: від «народного губернатора» до «декларації про об'єднання»

27 квітня, після захоплення будівлі обласного управління СБУ, в Луганську було оголошено про створення «ЛНР». «Народним губернатором» обрали Валерія Болотова (громадянина РФ, уродженця Таганрогу Ростовської області).

На **11 травня** призначили проведення псевдореферендуму на окупованих територіях Луганської області. Тоді «за» нібито висловилися 89,07% тих, хто проголосував.

Його результати, як і результати в Донецькій області, не були визнані ані Україною, ані світовим співтовариством. Проте за підсумками псевдоголовоування незаконна «влада» квазітворень звернулася до РФ з проханням розглянути питання про входження «республік» до її складу. Росія проігнорувала це звернення, але закликала розпочати діалог про зміну державного устрою України. Згодом «ДНР» і «ЛНР» вирішили інтегруватися між собою, підписавши «декларацію про об'єднання».

18 травня 2014 року сформовані так звані «республіканські збори «ЛНР» ухвалили «конституцію», за якою республі-

ка оголошувалась суверенною державою.

Стаття 6 цього «документу» передбачає закріплення принципу поділу гілок влади на законодавчу («народна рада»), виконавчу («уряд») і судову. Задекларована їхня самостійність. Владою також наділений «глава «ЛНР».

«Конституція» не містить повноважень «ради», «голови» або «уряду», які б впливали на незалежність суддів (ст. 59, 69, 77), а також забороняє депутатам «ради» та «голові» «ЛНР» обіймати одночасно посаду судді (ст. 56, 65).

Частково забезпечується також принцип стримувань і противаг, оскільки «верховний суд» «ЛНР» може визнати склад депутатів «ради» неправомірним, що призведе до дострокового припинення її повноважень (ст. 74). «Глава» «республіки» може оскаржувати постанови «ради» до суду (ст. 71); суд може визнати винуватим «голову» «ЛНР» у вчиненні злочину, що призведе до дострокового припинення його повноважень; «верховний суд» підтверджує своїм висновком ознаки тяжкого злочину в діях «голови» «ЛНР» (ст. 61).

Водночас «конституція» не містить значного обсягу норм, які б врегульовували утворення судів, призначення суддів на посади, принципи судочинства та гарантування принципів недоторканності й неупередженості суддів. Цьому присвячено лише одну статтю.

Кандидатури суддів «верховного суду» затверджуються на пленарному засіданні «народної ради» «ЛНР» за поданням «глави» так званої республіки.

21 травня 2014 року республіканські збори «ЛНР» обрали «міністром оборони республіки» Ігоря Плотницького (громадянин України, у квітні 2014 року очолив терористичне угруповання «батальон «Заря»»). **14 серпня 2014 року** «глава» «ЛНР» Валерій Болотов заявив про свою відставку та призначення на цю «посаду» Ігоря Плотницького. 20 серпня останній також очолив так звану «раду міністрів» «ЛНР». **На початку листопада 2014 року**, після проведення псевдовиборів, Плотницький очолив «ЛНР». Перебував на посаді до 2017 року, коли його замінив Леонід Пасічник.

ТАКИМ ЧИНОМ, ДО 2022 РОКУ РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ОФІЦІЙНО НЕ ВИЗНАВАЛА СУВЕРЕНІТЕТУ «РЕСПУБЛІК», ОДНАК НА НЕОФІЦІЙНОМУ РІВНІ НАДАВАЛА ЇМ ВІЙСЬКОВУ, ЕКОНОМІЧНУ, АДМІНІСТРАТИВНУ, ПОЛІТИЧНУ І ДИПЛОМАТИЧНУ ПІДТРИМКУ.

ДОСТУП ДО «СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ» В ОРДЛО

З 2014 року на окупованих територіях ОРДЛО Росія почала формувати квазіоргани правопорядку. Не лише для того, аби забезпечити порядок в умовах зростаючої злочинності, а й задля репресій щодо осіб, які не згодні з окупацією. Від початку збройної агресії РФ проти України цивільні жителі на непідконтрольних уряду України територіях Донецької та Луганської областей страждають від переслідувань. Деяких безпідставно затримували представники незаконних збройних формувань, контрольованих РФ, що відображено у численних звітах міжнародних правозахисних організацій, документах міжнародних міжурядових організацій, а також в опитуваннях МІПЛ.

Саме затримання та подальший арешт за політичними мотивами перебувають у фокусі уваги авторів цього звіту.

2.1. Органи затримання

8 серпня 2014 року в Донецьку вийшло «розпорядження» № 34 «Про невідкладні заходи щодо захисту населення від бандитизму та інших проявів організованої злочинності». За цим документом «министерству государственной безопасности» («МГБ») та «министерству внутренних дел» «ДНР» дозволено «превентивне затримання» та застосування арешту на термін до 30 діб без оголошення підозри. Такий же порядок, а фактично – механізм свавільного затримання, запроваджений і на території частини Луганської області, контролюваної представниками незаконних збройних формувань.

За свідченнями цивільних, утримання під час **«адміністративного арешту»** відбувається без права на контакт із родичами та адвокатами, без процесуального нагляду та моніторингу з боку правозахисних міжнародних організацій. За 30 днів представники НЗФ намагаються отримати від затриманого зізнання у вчиненні «злочину», застосовуючи для цього тортури та інші форми фізичного і психологічного насильства.

Більшість опитаних МІПЛ свідків затримання і самих затриманих на окупованих територіях упродовж 2016-2022 років говорять про те, що під час затримання їм не повідомляли про причини затримання, без будь-яких пояснень на людей одягали кайданки, натягували мішок на голову, садили в машини (часто це були звичайні цивільні авто без розпізнавальних знаків) та доправляли у місце утримання.

У ПОДАЛЬШОМУ ЖОДНИЙ «СУД» НЕ ВИРІШУВАВ ПИТАННЯ ЩОДО ПІД- СТАВ, СТРОКІВ ТА ЗАКОН- НОСТІ ЗАТРИМАННЯ.

В окупованому Донецьку та інших окупованих населених пунктах Донецької області питання затримання, термінів та умов тримання регулювали так звані оперативні працівники та слідчі. За свідченнями колишніх цивільних заручників, люди, які їх затримували, могли одноосібно приймати рішення про подальше утримання та його строки.

Про обставини свого затримання МІПЛ розповідає Станіслав Печонкін, мешканець окупованої Горлівки (Донецька область). Його затримали в 2016 році, а звільнили у грудні 2017-го.

«Жодного судового засідання щодо підстав затримання не було. Тільки коли мене привезли після тортур у камеру, там мені дали підписати папірець, де за розпорядженням «генеральної прокуратури» було вказано, що я заарештований в адміністративному порядку на 30 діб з можливістю продовжити ще на 30. І тут мені сказали, що за цей місяць зроблять зі мною все, що хочуть», – згадує він.

Упродовж перших тижнів осіб зазвичай тримали в неофіційних місцях утримання, утворених, імовірно, за рішенням

слідчих чи керівників підрозділів затримання, – приміщеннях виробничих підприємств, відділків поліції, підвалах житлових та адміністративних будівель, автомобільних гаражах. Найвідоміше місце незаконного (непристосованого та необладнаного відповідним чином) утримання – територія заводу «Ізоляція» в Донецьку. Затримані розповідають, що в камерах, де вони перебували, була система відеонагляду з функцією звукозапису. Розмовляти між собою було заборонено. Погані умови утримання (відсутність вікон і денного світла, санітарних зручностей – замість туалету відро чи діжка), незадовільне харчування, ненадання медичної допомоги, вогкість приміщень використовувалися для посилення фізичного і психологічного впливів.

Перші 30 днів утримання – це час численних допитів, під час яких були присутні кілька людей, зокрема так звані оперативники. Деякі з них хотіли залишатися невідомими та невпізнаними, тому затриманому не дозволяли знімати мішок із голови або ці люди самі були в балаклавах.

Як розповідав МІПЛ колишній заручник Денис Коваль, для його затримання в Ясинуватій (Донецька область) представники так званого «МГБ» задіяли працівника, який до окупації працював оперативником в органах внутрішніх справ України. Після того, як той почав співпрацювати з НЗФ, він отримав підвищення – став начальником місцевого карного розшуку.

До Дениса Ковалю застосували так званий арешт в адміністративному порядку на 30 днів.

«СПОЧАТКУ МЕНЕ ЗАТРИМАЛИ НА МІСЯЦЬ, ПОТІМ СТРОК ПРОДОВЖИЛИ. «АДМІНІСТРАТИВНИЙ АРЕШТ» ВИКОРИСТОВУВАЛИ ДЛЯ ВИБИВАННЯ СВІДЧЕНЬ.

Із тебе вибивають зізнання, прикриваючись розпорядженням від 8 серпня 2014 року, проводячи так звані оперативні заходи в обхід кримінальної справи», – свідчив Денис Коваль, який перебував у заручниках із серпня 2016 по грудень 2019 року.

Згадують ув'язнені і про присутність на незаконних допитах громадян РФ, імовірно, військовослужбовців.

«Вони займають вищі посади, ніж звичайні місцеві. У деяких випадках ці люди самі розповідали, що приїхали з Росії, або ж їх можна було впізнати за явним російським акцентом. Наприклад, серед тих, хто мене допитував, був Славік із Єкатеринбурга, він військовий, сказав, що тут курує роботу «МГБ». Мені говорив, що нічого особистого – просто робота», – розповідає МІПЛ Галина Гайова, медсестра, колишня заручниця.

У багатьох випадках на допитах у слідчих **заздалегідь написаний протокол зі свідченнями, який вони вимагають підписати.**

Після затримання особи рідним про факт затримання здебільшого не повідомляють. Родини самотужки розшукують зниклих. Денис Коваль зазначав, що впродовж року після його затримання родина нічого не знала про його місце перебування.

«Звернення в так звані органи влади не дали жодного результату. На запити моїх рідних так звана влада відповідала щось незрозуміле, не повідомляючи, де насправді я перебуваю», – говорить він.

ІНКОЛИ ЦИВІЛЬНИХ (І НАВІТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ) УТРИМУВАЛИ ПІД ВИГАДАНИМИ ІМЕНАМИ, ЩО ЗНАЧНО УСКЛАДНЮВАЛО ПОШУК.

2.2. Без права на захист

Зважаючи на опитування МІПЛ, на окупованих територіях не йдеться про дотримання принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності, правил адвокатської етики. Право на захист реалізується хіба що на папері.

В окупованих районах Донецької і Луганської областей **«адвокатів», яким дозволено надавати «правову допомогу» в категорії справ щодо «шпигунства» чи «участі в терористичній організації», було до десяти.** Тих, кого допускають до участі в політичних процесах, – взагалі одиниці. Більшість із них – у минулому українські адвокати, які мали відповідні посвідчення, видані до 2014 року, але після окупації пішли на співпрацю з представника-

ми керованих РФ окупаційних адміністрацій, перетворившись на співучасників злочинів у квазідержавних утвореннях.

Після того, як **у червні 2016 року був створений єдиний реєстр адвокатів «ДНР»** (певний час він був у публічному доступі), виявилось, що **317 адвокатів із нього мають адвокатські посвідчення України.** Серед них – два діючих на той час члени Ради адвокатів Донецької області – Ірина Маркова та Микола Каракаш, а також Олена Радомська, яку обрали «міністром юстиції» «ДНР». В цьому ж списку було прізвище Олени Шишкіної. Як відомо з опитувань, її в якості «адвокатки» залучають чи не найчастіше в політичні процеси. Шишкіна отримала свідоцтво на право займатися адвокатською

діяльністю в 2002 році, працювала адвокатом. З початку окупації почала співпрацювати з представниками НЗФ, стала головою «народного трибуналу», який заочно засудив низку українських чиновників, зокрема п'ятого президента України Петра Порошенка. Також балотувалася на пост «глави республіки» після ліквідації попереднього «глави» Олександра Захарченка.

Можна припустити, що всі ці люди причетні до спотворення кримінальних справ шляхом зловживання інститутом кримінальної юстиції з метою незаконного притягнення до кримінальної відповідальності українських військових і цивільних за «законодавством» окупаційної адміністрації.

За свідченнями колишніх заручників, **місцеві «адвокати» співпрацювали з «МГБ», не здійснювали належного захисту**, а часто, навпаки, підігравали стороні обвинувачення і «суду», поводитися, як прокурори, лякали великим терміном, погрожували. Вірогідність того, що завдяки «правовій допомозі» такого «адвоката» обвинувачений опиниться на свободі, майже нульова.

У «ЛНР» і «ДНР» прослідковується дисбаланс на користь «обвинувачення», порушення прав підозрюваного на обрання захисника в досудовому розслідуванні, а також відсутність можливості ознайомитися з матеріалами справи для підготовки свого захисту. Колишні цивільні затримані зазначають, що під час арешту їм **не було надано доступ до адвоката**, а пізніше вони **не могли вільно обрати собі захисника**. Деякі родини намагалися найняти умовно незалежного адвоката, але тих не допускали до справ. На більш пізніх етапах ведення так званого слідства (інколи за пів року) у справах з'являлась людина, яка заявляла, що вона – призначений «адвокат». Утім цей захисник навіть не намагався допомогти своєму клієнту.

Про перший допит у «слідчого» без адвоката розповідає колишня заручниця Ольга Політова, яку затримали за звинуваченням у «диверсійній діяльності». Лише потім жінці запропонували найняти «адвоката», і не того, якого вона хоче, а конкретного – Сергія Суханова.

«Хотіла відмовитися від захисника, але слідчий відмови не прийняв. Жодних процесуальних документів «адвокат» не складав, окрім клопотання про зміну запобіжного

заходу, яке було відхилено», – згадує Політова.

Під час «розслідування і судового розгляду» поведився відсторонено: коли суддя оголосила про початок заслуховування показань свідків, а підозрювана протестувала, погодився із суддею. Коли Ольгу Політову вивозили на 7-8 годин на поліграф, Суханов жодної участі в цьому не брав. За свідченнями Політової, на «судових засіданнях», яких відвідав небагато, Суханов був формально, для протоколу.

«Хотіла звернутися до справжнього адвоката, та всі порядні виїхали з Донецька, а спроби допомогти мені з підконтрольної України не мали успіху через спротив деєнерівських «органів», – зазначає Ольга Політова.

Дружині затриманого Олександра Ю. (прізвище не називаємо з міркувань безпеки, оскільки чоловік із літа 2019 перебуває в заручниках) порадили місцевого «адвоката», який співпрацював із «МГБ». За надання адвокатських послуг родина мусила відразу заплатити йому тисячу доларів. Проте, за словами жінки, жодних дій щодо правового захисту її чоловіка «адвокат» не здійснював, правову допомогу не надавав.

Марина Чуйкова, яку затримали за політичними мотивами і яка провела в ув'язненні у Донецьку 650 днів, свого «захисника» вперше побачила лише за 30 днів після затримання.

«Це був Віталій Ластовецький. Коли я дізналася, що буде адвокат – зраділа, з'явилася якась надія, що мене виправдають. Я думала, що адвокат – це правозахисник,

що він зможе зателефонувати моїм дітям, мамі, аби мені передали необхідні речі – теплий одяг та засоби гігієни, – говорить жінка. – «Слідчий», до якого мене привезли у цей день, почав читати мою справу, велася відеозйомка. І раптом я почула, що хтось хропить – це заснув мій «адвокат». Я його по нозі штовхнула, кажу: «Ти ж мене рятувати прийшов, повинен за мене заступатися». А він мені: «У тебе така стаття, що тебе захищати ніхто не збирався». Відмовитися від такого «адвоката» було неможливо.

«Я ПРОСИЛА ЗАМІНИТИ МОГО «АДВОКАТА» – ВАЛЕРІЯ АКОПЯНА, ЯКИЙ МЕНЕ НЕ ЗАХИЩАВ. ВІН ВИСТУПАВ НЕ В РОЛІ АДВОКАТА, А В РОЛІ ПРОКУРОРА», – говорить колишня бранка Зінаїда Мальцева.

Галина Гайова про свій досвід роботи з адвокатами розповідає так:

«Перший «адвокат», Валерій Віталійович Усатенко, взяв гонорар і перейшов на роботу в «МГБ» так званим «слідчим». Гроші не повернув. Другий «адвокат» – Олена Шишкіна, яку рекомендують мало не всім політичним, зажадала за послуги тисячу доларів. Однак на процесі вона ні слова не сказала на мій захист, лише попросила «суддів» про те, аби термін покарання дали мінімальний, увесь час втішала мене: «Вас обмінюють».

За свідченнями колишніх заручників, Олену Шишкіну надавали багатьом політичним затриманим. Однак на самому «судовому» процесі вона жодним чином не намагалася працювати на захист своїх клієнтів.

Валентина Бучок, звинувачена на окупованих територіях у «шпигунстві», каже, що за час свого незаконного ув'язнення написала десятки скарг на дії «слідчих», «прокурорів», «суддів» і «адвокатів».

«Я показала Олені Шишкіній сліди побоїв, які я отримала в камері. Вона розвела руками, мовляв, таке життя зеків. Я написала понад 20 скарг, щоб від мене прибрали цього «адвоката». Але марно», – говорить жінка.

Те, що «адвокати» працюють не як захисники, а як помічники прокурорів, говорить й інша колишня заручниця, Лариса Б.

«Не переживай, тобі всього лише 40 років. Посидиш десять років. Життя на цьому не закінчується. А твоя дитина може і в дитячому будинку вирости нормальною людиною», – почула жінка від свого «захисника».

Більшість опитаних МІПЛ говорять про те, що вони або їхні родичі зверталися з запитами і скаргами, зокрема на «адвокатів», до так званого уповноваженого з прав людини в Луганську, в Донецьку. Приміром, у грудні 2014 року «народна рада» «ДНР» ухвалила закон про уповноваженого з прав

людини та затвердила омбудсменом Дар'ю Морозову (громадянка України, на початку окупації частини Донецької області очолювала «комітет у справах біженців та військовополонених», брала участь в засіданнях щодо обмінів полоненими). У статуті уповноваженого «республіки» зазначається, що ця посада «засновується в цілях забезпечення гарантій державного захисту прав і свобод громадян, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території «ДНР», за поби́гання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод». За свідченнями опитаних МІПЛ колишніх заручників, від так званого уповноваженого відповіди були типові: «розшукаємо, перевіримо». Проте на практиці жодних дій не відбувалося.

2.3. Публічне обвинувачення

На етапі передачі «справи» до «суду» ув'язненні дізнавалися про існування «прокурора».

Більшість «прокурорів» працювали в правоохоронній системі Луганської та Донецької областей ще до початку збройного конфлікту. Але були й такі, які до окупації ОРДЛО працювали в правоохоронних органах РФ.

Зокрема, Андрій Кім, громадянин Росії. З відкритих джерел відомо, що до призначення в «ДНР» Кім проживав у Кисловодську, служив у Слідчому комітеті при прокуратурі РФ. На початку 2015 року він поїхав на окуповані території України, де працював начальником відділу

з нагляду за слідством «генпрокуратури» «ДНР». Після смерті Олександра Захарченка та вступу на посаду в. о. голови «республіки» Дениса Пушиліна указом від **7 вересня 2018 року** Кіма призначили «головною верховного суду».

Утім, серед «прокурорів» здебільшого були громадяни України. Наприклад, Василь Байрачний. До окупації він працював в органах прокуратури Донецької області. Після перейшов працювати у «генеральну прокуратуру» «ДНР». Обіймав посади «головного військового прокурора», потім став «заступником генерального прокурора». Або ж Руслан Шаїпов.

До 2014-го перебував на службі в прокуратурі Донецької області. Після окупації Шаїпов порушив присягу і перейшов на службу в «правоохоронні органи», організовані терористичними організаціями. Він причетний до тортур і знущань, до фабрикації кримінальних справ і незаконного притягнення до кримінальної відповідальності українських заручників за «законодавством» окупаційної адміністрації.

Колишні заручники говорять, що «прокурори», як і «адвокати», відвідували не всі «судові» засідання. Відсутність сторони обвинувачення не перешкоджала розгляду справи.

«СУДОВА» СИСТЕМА

Із 2014 року на окупованих територіях Донбасу РФ почала формувати квазіоргани судочинства. Так звана нормативна база, що регулює «кримінальне судочинство», була розроблена у 2014-2015 роках на основі Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, а не Кримінального процесуального кодексу України 2012 року. Відтак, мова вироків «ЛНР» і «ДНР» і радянських часів ідентична.

Із початком формування «судової» системи постала проблема кадрової недоукомплектованості.

Частина «суддів», які нині працюють у «судах» «ЛНР» і «ДНР» – судді-перебіжчики, які зрадили присязі, діючи всупереч Конституції України та чинному законодавству України, почали співпрацювати з представниками НЗФ. Більшість таких суддів – фігуранти кримінальних проваджень про участь у створенні терористичних організацій «ЛНР» і «ДНР», деякі справи проти них уже передані до суду.

За свідченнями колишніх заручників, судовий розгляд в ОРДЛО – це шоу, під час якого «судді» намагаються дотримуватися формальних процесуальних норм, не маючи жодного наміру незалежно і неупереджено розглядати справи. За свідченнями опитаних МІПЛ колишніх ув'язнених, були випадки, коли людей засуджували впродовж одного засідання взагалі без розгляду справи.

3.1. «Суди»: до формування окупаційної квазіправової системи

До окупації суди Донецької та Луганської областей були частиною загального судоустрою України. На території Донецької області діяло 63 суди, на території Луганської області – 35 місцевих загальних судів і чотири апеляційних.

У січні 2014 року в цих областях посади суддів обіймала 1131 людина. За інформацією Вищої кваліфікаційної комісії суддів, із заявою щодо переведення суддів з Донецької та Луганської областей звернулися 329 суддів, з них 308 перевели до судів на підконтрольну уряду України територію.

25 СІЧНЯ 2018 РОКУ ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ УХВАЛИЛА РІШЕННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ РОБОТИ МІСЦЕВИХ ТА АПЕЛЯЦІЙНИХ СУДІВ ДОНЕЦЬКОЇ (31 СУДУ) І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ (17 СУДІВ) «У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАХОДАМИ ЩОДО БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ У РЕГІОНІ».

3.2. «Судова» практика на окупованих територіях Донецької області

У «конституції» «ДНР» зазначено, що лише суди можуть здійснювати правосуддя, а так званий «верховний суд» має право ще й законодавчої ініціативи.

У той же час «основний закон» так званої «республіки» не визначає, як мають утворюватися суди, призначатися судді, припинятися судочинство та гарантуватися принципи недоторканності й неупередженості суддів. Все це, за задумом, мало б бути прописано в «законах», які значно простіше прийняти, змінити чи скасувати, ніж «конституцію».

Тож одразу після прийняття «конституції» ухвалили низку постанов, які регламентували створення «судової системи». Серед них – постанова **«Про затвердження «Положення про воєнні суди «ДНР»** від 17 серпня 2014 року.

Цей документ регламентує створення «воєнних судів» для боротьби зі злочинністю на територіях, де оголошений воєнний стан, і в районі бойових дій. Зазначається, що «воєнно-польові суди» створюються «радою міністрів» у гарнізонах, військових частинах тощо в складі не менше п'яти суддів. Крім

суддів, начальники гарнізонів, частин призначають народних засідателів із членів військовослужбовців «збройних сил». Такі «суди» є судами першої інстанції, а «воєнний трибунал» – судом другої інстанції і так званої «наглядової інстанції». Справи розглядаються одним суддею та двома народними засідателями, або трьома суддями за клопотанням підсудного. «Трибунал» розглядає справи колегією з трьох суддів. Військовослужбовці з народних засідателів не мають бути зацікавлені у вирішенні справи.

Юрисдикція таких судів, крім непокори воєнній владі, державної зради, вбивств, грабежів тощо, поширюється на невідзначений спектр злочинів та правопорушень відповідно до «законодавства». Підкреслюємо, що не лише злочинів, але й інших правопорушень. Юрисдикція також поширюється на злочини військовослужбовців.

22 жовтня 2014 року з'явилося одразу дві постанови **«Про створення судової системи»** (№ 40-1 та № 40-2).

Перша визначала, що «судова система» «ДНР» складається з «верховного суду», міських, районних судів загальної юрисдикції, воєнних та арбітражних судів. З цього моменту було заборонено діяльність судових органів України та територіального управління державної судової адміністрації України в Донецькій області (станом на початок вересня всі українські суди на окупованих територіях припинили роботу, тривав процес виїзду суддів). Усі матеріально-технічні об'єкти судової системи України та управління Державної судової адміністрації України перейшли у відання «верховного суду». Керівники органів судової влади України мали з'явитися до «верховного суду» з інформацією про українських суддів, які хочуть працювати на території так званої «республіки».

Друга постанова затверджувала тимчасове положення про «судову систему» «ДНР». Воно діяло до прийняття «закону» «Про судову систему». Відповідно до документу, так звана судова система складається з «верховного суду», судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів відповідно до «конституції» «ДНР». Водночас «конституцією» не передбачена струк-

тура судових органів. Крім того, відповідно до постанови, судді призначалися указом «голови» «республіки». Останній мав право також відсторонити від посади головуєчого «верховного суду». Жодного конкурсу при цьому не передбачено, а отже, призначення суддів у такий спосіб закладає основу порушення принципів самостійності та незалежності суддів. Повноваження «голови» щодо «головуючого «верховного суду» є занадто дискреційними. Крім того, постанова не встановлювала строк повноважень для суддів.

Постановою «Про створення судової системи» також визначалося, що «верховний суд» є найвищим судовим органом «ДНР». У його складі є три палати (цивільна, кримінальна, арбітражна) та воєнний трибунал на правах палати.

Головуючий «верховного суду» має широкі повноваження. Він повинен організовувати роботу «верховного суду» та інших судів «судової системи», може головувати у будь-якій справі, яка перебуває у палаті суду, а також витребувати будь-яку справу з будь-якого суду «ДНР» та винести в цій справі свій протест. Це є однозначним порушенням принципів самостійності та незалежності судів, а також принципів справедливості та об'єктивності. Особливо зважаючи на те, що «глава» «республіки» призначає цю особу, а також може відкликати її в будь-який момент.

Також на окупованій території Донецької області були створені «місцеві суди» на основі територіальної структури судової системи України, яка діяла там до листопада 2014 року. Суди загальної юрисдикції – районні, міські, міжрайонні суди. Їхньою

діяльністю керує «головуючий» відповідного суду, що призначається головуєчим «верховного суду».

Таким чином, «глава» «ДНР» отримав вплив на всю судову систему.

«Верховний суд» у Донецьку почав функціонувати з січня 2015 року. Саме він мав розглядав усі політичні справи щодо обвинувачених у «державній зраді», «шпигунстві», «терористичній чи диверсійній діяльності». Проте до 2018-го таких було небагато (людей, яких передавали владі України під час обмінів, могли звільняти без так званих вироків суду), а ті, що були, розглядалися «місцевими судами». Пізніше запрацювала так звана апеляційна палата, яка почала розглядати справи про «диверсії» та «шпигунство». Так званий закон **«Про верховний суд «ДНР»** був прийнятий лише **15 січня 2020 року**.

Першим керівником «верховного суду» став Едуард Якубовський, громадянин Росії. У 2011-2012 роках він був старшим слідчим-криміналістом методичного відділу методико-криміналістичного управління Головного управління криміналістики Слідчого комітету РФ. У квітні 2018-го Апеляційний суд Донецької області заочно засудив Якубовського до 12 років позбавлення волі. «Під головуванням Якубовського так званий верховний суд постановив низку незаконних вироків, якими осіб засуджено навіть до смертної кари. Серед засуджених є і боєць (український військовослужбовець), якого представники «ДНР» свого часу взяли у полон, а згодом призначили йому покарання за так би мовити шпionaж на користь України у вигляді 30 років позбавлення волі з відбуванням

у колонії суворого режиму», – зазначено у повідомленні прокуратури Донецької області.⁵

У серпні 2018 року прийняті так звані закони **«Про статус суддів» та «Про судову систему «ДНР»**. Останній документ «набрав чинності» 1 січня 2019-го. Судову владу за цим «законом» здійснюють судді та народні засідателі, але діяльність останніх не визначена, що створює ризик для незалежності та самостійності суддів.

Відзначимо дискримінаційні положення закону щодо мовного питання. Мовою судочинства визначена лише російська (ст. 10 закону «Про судову систему»). Водночас закон не регламентує гарантування особі спілкування мовою, якою вона володіє, під час судового процесу (лише зазначено право на перекладача). Це створює підстави для дискримінації за мовною ознакою.

Раніше «конституція» «ДНР» передбачала, що державни-

ми мовами є українська та російська, але в 2020 році ст. 10 «основного закону» змінили, встановивши, що державною мовою є виключно російська. Це підкреслює дискримінаційний підтекст.

ТАКИМ ЧИНОМ, «СУДОВА СИСТЕМА» «ДНР» СКЛАДАЄТЬСЯ З «ВЕРХОВНОГО СУДУ», ДВОХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ – «АРБІТРАЖНОГО СУДУ», «ВІЙСЬКОВО-ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СУДУ» – ТА 15 СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ.

«Верховний суд», до складу якого входить 71 суддя, структурно складається з пленуму, президіуму, апеляційної палати, судових палат з адміністративних, цивільних, кримінальних та арбітражних справ, воєнної палати та дисциплінарної колегії.

Проблемою для самостійності так званих суддів тривалий час була апеляційна палата у межах «верховного суду», якій

надали повноваження апеляційної інстанції до того моменту, поки створять окремий апеляційний суд (до 1 січня 2022 року згідно п. 4-5 перехідних положень наведеного «закона»). Через це склалася ситуація, коли «верховний суд» здійснював не лише касаційне, але й апеляційне провадження, а в передбачених випадках був ще й судом першої інстанції. Більше того, «судді» цієї апеляційної палати призначалися «пленумом верховного суду» з числа «суддів» цього ж «суду» і за пропозицією його «головуючого» (п. 6-8 перехідних положень). Водночас «пленум» складається з «головуючого» цього суду та його заступників. Тобто «верховний суд» перетворився на структуру, яка спочатку розглядає справи, потім сама ж їх переглядає в порядку апеляції, а згодом так само сама – у порядку касації. Це свідчить про грубе порушення принципів незалежності та самостійності всередині самої цієї так званої «судової системи».

3.3. «Судова» практика на окупованих територіях Луганської області

У червні 2014 року почалося створення «судоустрою» «ЛНР». 5 вересня 2014 року «народна рада» «ЛНР» прийняла **«закон» «Про воєнні суди ЛНР»**. Він втратив чинність 30 квітня 2015 року із прийняттям іншого **«закона» – «Про судову систему»**, відповідно до якого так звана система судів в «ЛНР» складається з верховного, арбітражного, воєнного судів, а також районних і мирових судів (загальна юрисдикція). Гарантується неможли-

вість створення надзвичайних судів і судів, що не передбачені законом (ст. 4).

До квітня 2015 року, крім військових, створення інших судів не розпочиналося. 30 квітня 2015-го прийнято **«закон» «Про створення судів «ЛНР»**, який передбачає утворення «верховного» та «арбітражного» судів, 18 «судів» загальної юрисдикції (один із них – воєнний). Так званий закон закріпив принцип територіальності

розгляду справ та фінансове забезпечення «судів» із «державного бюджету».

Як і в «ДНР», «верховний суд» «ЛНР» одночасно виконує роль суду першої інстанції, касаційного та конституційного судів. До його складу входить «пленум», «президія», «апеляційна колегія», «судова колегія у справах військовослужбовців» та «судові колегії в адміністративних, цивільних, економічних і кримінальних справах».

⁵ «Громадянина РФ, який очолює так званий верховний суд «ДНР», засуджено до 12 років позбавлення волі»: www.facebook.com/photo.php?fbid=2270129566547490&set=a.1539180362975751.1073741827.100006514053852&type=3&theater

22 травня 2015 року прийнято **«закон» «Про статус суддів»**, який закріплює, що так звана судова влада в «ЛНР» належить лише суддям та представникам народу. Судді незалежні і підкоряються лише «конституції» та закону, нікому не підзвітні. Неповага до суду або невиконання розпорядження суддів тягне за собою відповідальність (ст. 1).

Суддею, відповідно до **«закону» «Про статус суддів»**, може бути особа, яка має вищу юридичну освіту не нижче спеціаліста, громадянство «ЛНР» (суддею може бути громадянин України, а наявність громадянства РФ також не є перешкодою для призначення суддею (ст. 28(5)), не має судимості або кримінальне провадження закрито за реабілітуючими обставинами, не є підозрюваним та обвинуваченим у злочині, а також досягла відповідного віку та стажу. Документом також передбачено, що у випадку кримінального переслідування особи-кандидата Україною за політичними мотивами, це не є обмеженням для зайняття посади судді (ст. 4(3), ч. 1(2) ст. 18). Така норма в умовах збройного конфлікту дозволяє претендувати на посаду так званого судді «ЛНР» особам, які вчинили кримінальні злочини, а

це не відповідає високому статусу судді.

Призначення «судів загальної юрисдикції» та «арбітражного суду» здійснюється «головою ЛНР» за поданням «головуючого верховного суду», а «верховного суду» – «народною радою» «ЛНР» за згодою «голови» «ЛНР», яке здійснюється також за представленням «головуючого верховного суду». «Глава «ЛНР» може одноосібно відхилити кандидатуру особи на посаду судді (ч. 1-3 ст. 7). З наведеного можна зробити висновок, що «глава» «ЛНР» має особистий вплив на призначення будь-якого судді, оскільки без його рішення не відбудеться жодне призначення. Так само спостерігається вплив «головуючого верховного суду» на призначення суддів у всій так званій судовій системі «ЛНР», оскільки без його представлення не відбудеться призначення будь-якого судді. Оскільки «головуючий верховного суду» та його заступники призначаються «головою» «ЛНР», а «головуючі» інших суддів та їхні заступники – «головою» «ЛНР» за представленням «головуючого верховного суду» (ч. 1-5 ст. 8), то «глава» «ЛНР» отримує необмежений вплив на так званих

суддів, що руйнує принцип поділу гілок влади та незалежність і самостійність судової гілки влади (ст. 7-8).

Перші призначення «суддів» в «ЛНР» відбулись наприкінці серпня 2015 року. **1 жовтня 2015-го** «глава» «ЛНР» Ігор Плотницький своїм указом призначив строком на один рік суддів військового суду «республіки», а також низки міських і районних судів. Загалом затверджено склад «військового суду», призначено голів, заступників і «суддів» 14 міст та районів Луганської області, які перебували під окупацією.

29 травня 2015 року був прийнятий **«закон» «Про верховний суд «ЛНР»**. «Верховний суд» у Луганську почав функціонувати з жовтня 2018 року.

В «ЛНР» «місцеві суди» діяли на основі територіальної структури судової системи України. До створення цих систем НЗФ організовували «військові трибунали» або «народні суди» для проведення показових процесів. Ці «судові процеси» призводили до свавільних або позасудових страт.

3.4. Під загрозою смертної кари

Із 2014 року представники НЗФ в ОРДЛО мають можливість, відповідно до встановлених ними порядків, застосовувати смертну кару до українських громадян. Ще 2014 року так званий міністр оборони «ДНР» Ігор Гіркін увів на території окремих районів Донецької області інститут військово-польових судів із правом винесення смертного вироку.

Незважаючи на проголошення в «конституції» «ДНР» права на життя та судовий розгляд, у червні 2014 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини повідомляло про випадки summary executions (страта без суду і слідства), здійснені представниками НЗФ самопроголошеної «ДНР». Відомі факти позасудових страт військовослужбовців ЗСУ.

«Оскільки [військовий] трибунал був складений із командирів, і коли почалися активні бойові дії, їх не можна було витягувати з позицій, були, звичайно, й мої накази про страту», –

зізнався Гіркін в травні 2019-го в інтерв'ю телеканалу «ГлавТема Народ». За його словами, такі

накази він застосовував до тих, хто вчинив «серйозні злочини».

«Було знищено кількох українських шпигунів, диверсантів та пару злочинців, які вчинили найжорстокіші воєнні злочини, зі складу ополченців», – додав він.

Під юрисдикцію «трибуналів» потрапляли такі справи, як непокоря наказу командира, вбивство, державна зрада, шпигунство, диверсія, умисне знищення майна, мародерство, розбій, грабіж, розкрадання і пошкодження військового майна, ухилення від військової служби або дезертирство.

У листопаді 2014 року на окупованій території Донецької області запроваджуються військові суди.

«Військово-польові суди призначаються в гарнізонах, з'єднаннях та військових частинах у складі не менше 5 суддів, секретаря суду та секретаря судового засідання, причому один із суддів призначається головою військово-польового суду. Створення військових судів, що не входять в систему військових судів «ДНР», суворо заборонено», –

повідомляла gazeta.ua, посилячись на так званий пресцентр «ДНР».

«Про кожен вирок, яким присуджується до смертної кари (розстрілу), військово-польовий суд негайно надсилає офіційні повідомлення голові військового трибуналу «ДНР» і генпрокурору в письмовій формі, які, в свою чергу, зобов'язані негайно організувати перевірку законності та обґрунтованості вироку», – йшлося в повідомленні.

У лютому 2016 року вже створений «верховний суд» у Донецьку ухвалив перший смертний вирок, про що повідомляли російські медіа. Його автор – виконувачка обов'язків голови «військового трибуналу» у складі цього «верховного суду» Людмила Стратейчук (до осені 2014 року працювала в Апеляційному суді Донецької області, фігурантка кримінального провадження про державну зраду та участь у створенні терористичної організації, розпочатого українськими правоохоронними органами⁶). Своє рішення у 2016 році вона прокоментувала так:

«На сьогоднішній день один вирок такий уже було винесено. Є справи, які перебувають на розгляді, і вони також передбачають таку міру покарання. Це справи про вбивства та шпигунство. Ще 46 справ перебувають на розгляді».

В Управлінні Верховного комісара ООН з прав людини у доповіді «Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктами в Україні квітень 2014 – квітень 2020» зазначали, що їм відомо про два випадки, де «суд» так званої «ДНР» постановив смертний вирок.

За інформацією «Радіо Свобода»⁷, влітку 2014-го саме «військові трибунали» «засудили» до страт щонайменше трьох місцевих жителів – Олексія Пічка, Дмитра Славова та Миколу Лук'янова. У протоколі засідання йдеться, що виняткова міра покарання – розстріл – застосовується на основі указу президії Верховної Ради СРСР від 22 червня 1941 року «Про воєнний стан», тобто документу часів Другої світової війни.

3.5. «Судові розгляди» на прикладі свідчень колишніх заручників

Так звана судова система, в тому числі судді квазіреспублік, які взяли на себе функцію судової влади, залежні від окупаційної влади. Зважаючи на практику ухвалення рішень та структури утворення і підпорядкування окупаційних судів,

вони не здатні дотримуватися принципів справедливості, законності, правової визначеності тощо, а також не є незалежними та безсторонніми. Вони не здатні забезпечити змагальність судової процедури.

За свідченнями колишніх заручників, так звані **судові засідання в «республіках» зазвичай відбувалися у закритому режимі**. На них не допускали вільних слухачів. Родичі обвинувачених могли дізнатися про деталі судового процесу лише

⁶ «На Донеччині скеровано до суду обвинувальний акт щодо судді так званого верховного суду терористичної організації «ДНР», яка виносила смертні вироки українцям»: don.gp.gov.ua/ua/news.html?m=publications&c=view&t=rec&id=203200

⁷ «Кати Слов'янська. Розкрито особи тих, хто віддавав накази вбивати у Слов'янську у 2014 році», – «Радіо Свобода», червень 2020 р.: www.svoboda.org/a/30743233.html

в разі виклику їх у якості свідків. До 2017 року відомі випадки, коли на судові засідання могли потрапити представники моніторингової місії ООН з прав людини.

Про це, зокрема, свідчить колишня заручниця Галина Гайова:

«Мої діти домоглися того, щоб на винесенні вироку були присутні представники ООН і фіксували процес на відео. Військовий трибунал почав розглядати мою справу 19 липня 2017 року. А 13 листопада 2017 року мені дали десять років позбавлення волі за «шпигунство на користь України».

«Судді» обґрунтовували проведення «засідань» за закритими дверима необхідністю захисту «державної таємниці». Це стосувалося всіх політичних справ.

«Громадськість, журналістів, співробітників міжнародних організацій, місії, які на той момент (2018 рік) працювали в Донецьку (ОБСЄ, місія ООН з прав людини, Міжнародний комітет Червоного Хреста), рідних та друзів не допускали. Були тільки колегія «суддів», сторона обвинувачення («прокурори»), ми – підсудні, наші «адвокати», конвоїри та секретар судового засідання. Іноді на засідання могли пустити місцевих та російських журналістів, але вони лише знімали декілька кадрів до початку «судового засідання» або наприкінці, щоби зробити репортаж», – говорить колишній заручник Денис Коваль.

Судовий розгляд кримінальних справ у закритому режимі без належного обґрунтування є порушенням права на публічний судовий розгляд. Хоча міжнародні стандарти прав людини дозволяють суду не допускати публіку на засідання, практика проведення всього судового розгляду в закритому режимі без обґрунтування не відповідає вимогам цього винятку із загального принципу відкритості судового розгляду.⁸

Інша колишня бранка Марина Чуйкова розповідає, що так зване судове засідання, під час якого їй винесли вирок, тривало 20 хвилин. До цього, поки вона перебувала в СІЗО впродовж року, її нікуди не викликали і ніяких слідчих дій із нею не проводили.

«Одного разу зайшли і назвали прізвища тих, хто має їхати. Ми навіть не знали, куди нас везуть. Нас було десятеро. До нас вийшла жінка без спеціального одягу, просто у звичайній щоденній сукні – Людмила Стратейчук. Вона представилася суддею і сказала, що суд проходить у формальному швидкому режимі», – розповідає Чуйкова.

«Суд» відбувся за один день, на кожного підсудного, за словами жінки, виділили хвилин двадцять.

«Хлопці виходили першими. Терміни були жахливі: 12, 14, 15, 18 років. Мене засудили до 11 років. Слова мені не дали, одразу оголосили вирок. Але перед цим «слідчий» мені сказав: «Скільки би тобі не дали, хоч 25 ро-

ків, не кричати «Слава Україні!», не матюкатися, прийняти і мовчати», – говорить вона.

Окрім того, так звані судді не реагували на скарги ув'язнених на тортури, які застосовували до них після затримання.

«Під час «судового засідання» за участю «судді» Стратейчук, «адвокати» Стреленко, «прокурора» Циммер у «верховному суді» я наполегливо вимагав доказів того, в чому мене звинувачують, а також скаржився на те, що мене катували в «Ізоляції» та «МГБ» «ДНР» для того, щоби вибити з мене зізнання. «Суддя» Стратейчук відповіла: «Я тебе почула. Я передам твоє прохання в прокуратуру», – згадує колишній цивільний заручник Олександр Тимофеев.

Його засудили до 14 років позбавлення волі під час п'ятого засідання. –

Це було по відеоконференції. Я був у СІЗО перед телевізором, а вона одна в судовій залі – ані так званого «прокурора», ані так званого мого «адвоката» поряд не було».

Колишня цивільна заручниця Лариса Б. у свідченнях МІПЛ також зазначає, що до «суду» її привезли лише раз.

«Засудили одразу, за одне засідання, яке тривало 15 хвилин. Дали 11 років за «шпигунство», стаття 321 [так званого кримінального кодексу «ДНР»].

⁸ Тематична доповідь УВКПЛ «Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктами в Україні», квітень 2014 р. – квітень 2020 р. пп. 131, 134:

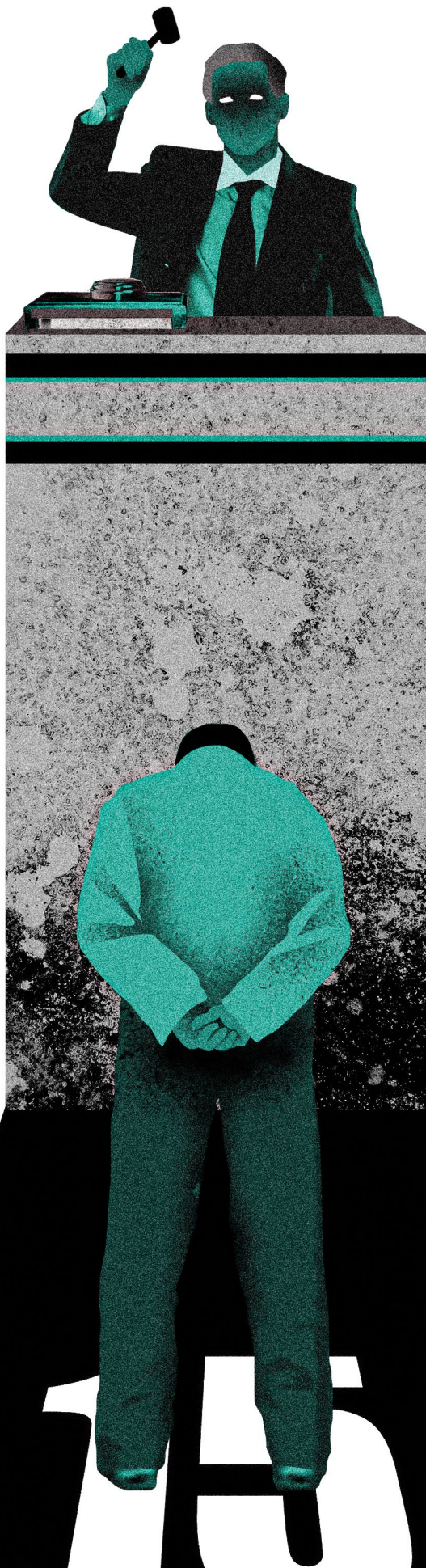
www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-ukr.pdf

Перед судом мені дали почитати «вирок». Тільки прочитавши його, я дізналася, в чому мене звинувачують. Я сказала: «Ну, це ж неправда. Ви ж провину мою не довели». Мені відповідали: «Яка тобі різниця. Визнай на суді свою провину. Підеш на обмін. Погодишся з усім – швидше вийдеш на свободу», – говорить жінка.

Андрій Кочмурадов, якого затримали 16 жовтня 2017 року, розповідає, що його «судили» впродовж одного дня – 13 серпня 2019 року.

«Після ознайомчого засідання конвой вивів із зали суду у відділення для заарештованих – окрема кімната в будівлі суду. За кілька хвилин завели назад. Відбулося слухання по суті і дебати сторін. Виступили «прокурор» і «адвокат». Для прийняття «вироку» «суддя» пішов у нарадчу кімнату. Мене знову вивели з залу. За кілька хвилин завели назад. «Суддя» зачитав «вирок» – 15 років позбавлення волі за звинуваченням у «шпигунстві».

Важливо зауважити, що на території ОРДЛО немає доступу до «судових рішень» – відсутні ресурси, які б його забезпечували. Крім того, після винесення «вироку» деяким «засудженим» «рішення» не давали.

15 років

НОВООКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ І ПЕРЕНЕСЕННЯ ПРАКТИК НА НИХ

Із початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, Росія окупувала нові території, зокрема у Херсонській, Запорізькій і Харківській областях. На них РФ у прискореному режимі почала запускати процес «легітимізації» своєї влади – призначати очільників, формувати квазіоргани правопорядку, відкривати пункти видачі російських паспортів і готуватися до проведення псевдореферендумів про входження цих областей до складу РФ за зразком тих, які РФ організувала в 2014-му в ОРДЛО.

4.1. Особливості тимчасового контролю РФ Харківщини

Після **24 лютого 2022 року** розпочались наступальні дії російських військ у Харківській області. Так, із перших днів повномасштабного вторгнення РФ під окупацією опинилися Вовчанськ і Куп'янськ, згодом – Балаклія, Ізюм, а також інші міста і села Харківської області. До початку вересня 2022 року російські військові контролювали майже третину області.

Від початку окупації на цих територіях Росія розпочала процес встановлення своєї влади.

По-перше, **призначила «голову тимчасової цивільної адміністрації» Харківської області**. Ним став Віталій Ганчев – колишній заступник начальника Дергачівського райвідділу міліції, підполковник, який після 2014 року переїхав до Луганська, де працював у структурах міліції «ЛНР». **8 липня 2022 року** Ганчев заявив, що Харків є невіддільною частиною російської території, а РФ має намір анексувати місто.

По-друге, **Росія призначила так званих голів адміністрацій на місцях**, зокрема в Ізюмі, Балаклії, Козачій Лопані тощо. Більшість із них – колишні представники українських правоохоронних органів.

По-третє, **Росія створила псевдооргани правопорядку – «управління внутрішніх справ тимчасової цивільної адміністрації Харківської області» та «районні управління поліції»**. Проте вони не забезпечували правопорядок на окупованих територіях, а використовували-

ся для затримання, утримання і катувань цивільних громадян України, яких ті підозрювали у співпраці з українськими військовим. За свідченнями колишніх затриманих, причетними до їхнього утримання були військовослужбовці РФ і представники квазіутворень із центрами в Донецьку і Луганську. І ті, й інші допитували затриманих.

У вересні 2022 року в результаті наступальних дій ЗСУ майже вся Харківщина була деокупована. Після звільнення території стало відомо, що більшість представників окупаційних адміністрацій втекли або на інші окуповані території, або до Росії, залишивши сліди численних воєнних злочинів.

Близько п'яти тисяч проваджень щодо дій військових РФ розслідує прокуратура Харківщини. Кримінальні провадження стосуються катування, знущання, викрадення людей, крадіжок, вивезення майна на територію РФ та інших незаконних дій, що підпадають під статтю 438 Кримінального кодексу України – порушення законів та звичаїв ведення війни.

Приміром, у місті Балаклія Харківської області знайдено місце допиту цивільних мешканців. Воно розташовувалося в місцевому управлінні поліції. Там МІПЛ зафіксувала сліди тортур, зокрема зламаний гумовий кийок, удавку, якою, ймовірно, душили людей, сліди крові на підлозі, сліди від пострілів на стінах. На невеликому аркуші паперу збереглася інструкція з такими пунктами: «Пред-

стався, розкажи про ЗС РФ, обстріл ЗСУ по місту». Можна припустити, що це інструкція для проведення допитів затриманих, які знімали на відео. Місцевий житель Руслан Волобуєв, який перебував у незаконному ув'язненні, в розмові з МІПЛ так описує те, що відбувалося в будівлі управління поліції:

«Б'є гумовою палицею по голові, палиця ламається, він нову дістає. Кажу: «Просто вбий, навіщо так знущатися з людей? Дай телефон, я з родичами попрощаюсь, та й усе».

Правоохоронці фіксують випадки зникнення людей, вказують на причетність до цього представників українських правоохоронних органів, які погодилися співпрацювати з окупантами.

Батько викраденого Артура Сіренка з Балаклії, Віктор Сіренко, свідчить про керівника так званої «народної міліції» Олега Калайду, який раніше працював одним із керівників балаклійської поліції. Саме він, на думку Віктора, може бути причетним до масових викрадень у Балаклії. Державне бюро розслідувань затримало Калайду в Куп'янську після звільнення Балаклії.

Під час деокупації Харківщини поліція знайшла тіла понад 530 загиблих, переважно цивільних.

«У померлих встановлено наявність тілесних ушкоджень у виді мінно-вибу-

хових травм, осколкових, вогнепальних та колото-різаних поранень. У декількох із загиблих були зв'язані руки, переломані кістки, у низки померлих – мотузка на шиї», –

зазначено в повідомленні Офісу генерального прокурора України.

Відомо також про проведення масової інформаційної кампанії Росії для виправдання діяльності її окупаційної адміністрації на Харківщині. Зокрема, в Балаклії росіяни незаконно ув'язни-

ли працівника місцевої друкарні Євгена Диканя. Від нього вимагали інформацію про роботу друкарні для запуску виробництва друкованих інформаційних матеріалів. А в селі Козача Лопань знайдено газети з назвою «Харьков Z», які росіяни, швидше за все, привезли з собою.

4.2. Херсонська область: затримання та допити представниками ФСБ

У перший день повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року Україна втратила контроль над низкою населених пунктів Херсонської області, зокрема над курортним містом Генічеськ та стратегічно важливою Новою Каховкою. В обласний центр, Херсон, російські війська прорвалися 1 березня. Він став єдиним обласним центром, який захопили росіяни від початку цієї фази війни. **16 березня у Херсоні окупанти оголосили про створення «Комітету порятунку за мир і порядок»**, до складу організації увійшли проросійські політики і колаборанти.

Почалось створення ілюзії поширення на території області юрисдикції РФ – 26 квітня окупанти **представили «голову Херсонської обласної адміністрації» та «голову Херсонської міської адміністрації»**.

«Головою облради» призначили Володимира Сальдо (громадянин України, міський голова Херсона у 2002-2012 роках). Політик має проросійські погляди, був народним депутатом України VII скликання від Партії регіонів, політичної сили тодішнього президента Віктора Януковича.

«Головою Херсонської міської адміністрації» Росія призначила Олександра Кобця, уродженця Херсона, колишнього працівника СБУ. До 2022 року Кобець мешкав у Києві.

Із перших днів окупації в області **завезли кадровий резерв з числа громадян РФ, почалося формування своєї «поліції»**. Її очільником став Володимир Ліпандін⁹, колишній начальник ГУ МВС у Черкаській області, який під час Революції Гідності (2013-2014 рр.) організовував побиття місцевих активістів і напади «тітушок». 24 лютого 2014 року Ліпандіна звільнили з МВС, він утік до окупованого РФ Криму, де отримав російське громадянство. У Криму Ліпандін організував власну приватну охоронну фірму, працівники якої періодично потрапляли у кримінальні хроніки окупантів. З 2014 року Ліпандін перебуває в розшуку СБУ, йому інкримінували ч. 2 ст. 365 ККУ (перевищення влади або службових повноважень). Після свого «призначення» Ліпандін почав формувати «поліцію» частково з колаборантів-зрадників поліцейських і колишніх правоохоронців, які на момент окупації були на пенсії. Він за-

явив, що всі «правоохоронці», які погодилися працювати на окупаційну владу на Херсонщині, повинні обов'язково пройти перевірку на поліграфі на предмет зв'язків із Україною.

Як і в Донецькій та Луганській областях, керувати Херсонщиною росіяни доручили громадянам України, але самі перебували на окупованих територіях від початку окупації. Приміром, колишні затримані говорять про допити за участю представників ФСБ, вказують на функціонування «тимчасового управління МВС Росії». Окрім того, коли 8 серпня стався удар по Антонівському мосту (автомобільний міст через Дніпро, що з'єднує Херсон із лівобережжям) в інтернеті було оприлюднено відео, де працівники слідчого комітету РФ оцінюють пошкодження.¹⁰

Також відзначаємо численні **спроби окупаційної влади змусити до співпраці з нею чинних голів адміністрацій** у Херсонській області. Тих, хто не погоджувався, викрадали. Дмитро Ляхно, голова Горностаївської ОТГ, що на Херсонщині, впродовж всієї окупації залишався у своїй громаді. Для місцевих він

⁹ www.chesno.org/traitor/571

¹⁰ Відео доступне за посиланням: www.youtube.com/watch?v=sUi_bxVhNfs&t=16s

був чи не єдиним представником легітимної влади, до якого вони могли звернутися по допомогу. Увесь час окупації над горностаївською адміністрацією висів український прапор. Працівники селищної ради продовжували працювати під керівництвом Ляхна за українським законодавством. За це голова ОТГ отримував чисельні погрози з боку окупаційних військ. 3 серпня російські військові викрали Дмитра Ляхна з його будинку, жорстоко побили і вивезли в невідому напрямку.

«Приїжджали, схиляли його на свій бік, казали, мовляв, нумо з нами працювати. Він відмовлявся: «Хлопці, у нас в Горностаївці і в інших селах українські прапори висять, бо так хочуть люди. У нас Україна, я українець і тут всі люди проукраїнські». А вони йому на це говорили: «До тебе приїдуть люди, і ти будеш поклядистий», –

розповідає МІПЛ дружина Дмитра Олена Ляхно. Вона припускає, що її чоловіка викрали представники російських спецслужб.

Куратором спецслужб у Херсонській області окупанти призначили колаборанта Олександра Якименка. У 2013–2014 роках він був головою СБУ, керував силовими спробами придушити Євромайдан (2013–2014 рр.). Після 2014-го Якименко залишив територію України, впродовж останніх років проживав у РФ.

Херсон неодноразово відвідав Сергій Кірієнко — перший заступник голови адміністра-

ції президента РФ Володимира Путіна. Його медіа називали «смотрящим від Кремля» за окупованими територіями України.¹¹

У липні Володимир Сальдо видав «наказ» «Про заходи відповідальності за здійснення окремих правопорушень, що зазіхають на громадський порядок і громадську безпеку», яким **посилив поліцейський режим у регіоні.**

ОКУПАЦІЙНА ВЛАДА ЗАЯВИЛА, ЩО ЗА НЕВИКОНАННЯ ЇЇ «НАКАЗІВ» ЖИТЕЛІВ ПРИМУСОВО ВИСЕЛЯТИМУТЬ ЗА МЕЖІ ОБЛАСТІ.

Як і в 2014 році у Донецькій та Луганській областях, у Херсонській представники РФ почали практику незаконних затримань цивільних. Українські правоохоронці майже щодня фіксують факти зникнення громадян на Херсонщині. Людей викрадають, катують, схиляють до співпраці з колаборантами, змушують брати участь у зйомках пропагандистських відео для російського телебачення тощо.

Під час польової місії МІПЛ на Херсонщину свідки розповіли, що до СІЗО, розташованого по вулиці Теплоенергетиків, 3 у Херсоні, регулярно привозили цивільних людей із мішком на голові. Також маємо численні свідчення про катування людей у цьому приміщенні. Там збереглися докази утримання людей.

На Херсонщині часто йшлося про викрадення активних громадян. Зокрема, МІПЛ задокументувала викрадення колиш-

нього міського голови Херсону Володимира Миколаєнка.¹² Він жив в окупації, регулярно отримував пропозиції співпраці з росіянами і погрози за відмову від такої співпраці. Задачу «перетягнути» Миколаєнка на бік РФ отримав місцевий колаборант Кирило Стремоусов. До повномасштабного вторгнення РФ він позиціонував себе як опозиційний журналіст і блогер, але, кажуть херсонці, не приховував симпатій до РФ. На початку квітня Стремоусов телефонував Володимиру Миколаєнку, пропонував зустрітися. Ту розмову частково чула дружина Миколаєнка Марина:

«Стремоусов запитав щось типу: «Чого ти не хочеш зі мною поспілкуватися?» Мій чоловік каже: «Тому що я — українець, а те, що ти робиш, неприпустимо». Стремоусов відповідав: «Ну, тоді підвал». А чоловік йому: «Краще підвал, ніж із тобою мати справу».

Про обставини викрадення блогерки та волонтерки з Херсона Ірини Горобцової МІПЛ розповіла її подруга Катерина. Це сталося 13 травня 2022 року. «У день затримання до помешкання Ірини підїхали дві військові автівки з позначками «Z», в яких було по 5–6 озброєних російських військових у масках.

«Вони вибили двері, увірвалися до квартири, почали обшук. Батькам сказали, що Ірину повернуть за години дві або ввечері, після того як допитають. Проте досі про неї нічого не відомо», – говорить Катерина.

¹¹ «Кремль «спалив» нового куратора окупованих територій», – «Радіо Свобода», червень, 2022 р.: www.radiosvoboda.org/a/kurator-donetska-russia/31889577.html

¹² «Три місяці від часу викрадення екс-мера Херсона Володимира Миколаєнка: що стало відомо за цей час», – МІПЛ, липень 2022 р.

Згодом батько Горобцової отримав відповідь від Міністерства оборони РФ, що Ірину утримують у Сімферополі, що вона «чинила опір спеціальній військовій операції» і до неї будуть застосовані відповідні заходи».

Від звільнених громадян відомо, що під час затримання людей допитують громадяни РФ, зокрема представники Федеральної служби безпеки РФ (ФСБ РФ).

За даними місцевих мешканців, у Херсоні представники ФСБ РФ базувалися в приміщеннях Національної поліції України та СБУ. При цьому одне з приміщень Нацполіції та приміщення СБУ після відходу російських військ були заміновані. Українські сапери були вимушені підірвати вибухівку всередині, а відтак там могли бути знищені докази функціонування представників окупаційних військ на території Херсонської області.

Антон Гладкий, якого в Херсоні затримали 27 березня і який провів в ув'язненні 22 дні, говорить, що в день затримання його доставили в будівлю Херсонського обласного управління поліції.

«Допитували нас [представники] ФСБ. Питали здебільшого про мотивацію, мовляв, чого ви так не любите Росію. Про обставини затримання, про приналежність до ЗСУ, про родичів на території РФ, про ставлення до Бандери, до президента. Стандартний допит відбувається так: кайданки за спиною, зв'язані ноги, на голові – пакет. Психологічний тиск, б'ють постійно. Приходить телефоніст із комутатором, катує струмом», – розказує він.

Додамо, що загані затримання відбувалися без оголошення підозри і пояснення причин. Затримані зазвичай не знають тих, хто їх затримував – ті приховують свої імена і обличчя. Також не йшлося ні про які звернення до суду – суди на окупованих територіях Херсонської області припинили свою роботу. Водночас затриманих часто утримували у виправних закладах, які входять у структуру Державної кримінально-виконавчої служби України і які опинилися в окупації. Тобто не тільки у слідчих ізоляторах, а й у виправних колоніях. Їх також переміщують на територію окупованого Криму.

Ці приклади демонструють позбавлення підозрюваних прав на перегляд підстав затримання, а також права на справедливий судовий розгляд.

У ЦИХ СИТУАЦІЯХ ЗАТРИМАНА ЧИ ЗААРЕШТОВАНА ОСОБА ЩОНАЙ- МЕНШЕ ПОЗБАВ- ЛЯЄТЬСЯ ПРАВ:

- ▣ бути негайно і детально поінформованою зрозумілою для неї мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти неї;
- ▣ мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;
- ▣ захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд;
- ▣ допитувати свідків.

Міжнародне законодавство передбачає право кожного на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлено свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом (див. ст. 5 ЄКПЛ). Описані ситуації не передбачають дотримання законних процедур, оскільки затриманих довільно позбавляли права на свободу без ефективної можливості оскарження арешту.

4.3. Псевдореферендуми: спроба встановити остаточний контроль

З 23 по 27 вересня 2022 року на окупованих РФ територіях Херсонської, Запорізької, а також Донецької і Луганської областей України відбувся оголошений окупантами псевдореферендум щодо входження цих областей до складу Росії.

Подібний «референдум» про статус Криму і його входження до складу РФ був проведений росіянами на півострові в березні 2014 року. Натомість псевдореферендуми щодо статусу «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», організовані 11 травня 2014 року в деяких населених пунктах Донецької та Луганської областей, передбачали отримати відповідь на питання, чи підтримують мешканці «державну самостійність республік». До слова, тодішній голова «центральної виборчої комісії» «ДНР» громадянин України Роман Лягін, був затриманий українськими правоохоронцями у 2019 році за обвинуваченням у державній зраді та посяганні на територіальну цілісність, пізніше також обвинувачений у порушення законів та звичаїв війни. Наразі його справа перебуває в суді.

Варто брати до уваги те, що **міжнародне законодавство не передбачає жодної правової можливості провести подібні псевдореферендуми і виправдати їх.** Крім того, в плані репрезентативності громадської думки ці псевдореферендуми неінформативні, оскільки зовнішній спостерігач не може оцінити задеклароване окупантами волевиявлення осіб,

які взяли участь у псевдореферендумі (або стверджується, що вони брали участь у якійсь такій процедурі), оскільки правила його проведення не були прозорими, а голосування, якщо хтось і брав у ньому участь, мало характер вимушеної участі – умови виживання під ризиком свавільного переслідування. Через це не можна довіряти і підрахунку голосів та вважати його репрезентативним. Як і в 2014 році, у 2022 році у псевдореферендумі взяла участь невелика кількість жителів окупованих територій, ефект масовості створювався за рахунок відкриття обмеженої кількості так званих виборчих дільниць (приміром, у Донецькій області з понад 2 тис. виборчих дільниць, які завжди функціонували під час виборів, для псевдореферендуму відкрилось кілька сотень).

ЗА ОФІЦІЙНИМИ ПОВІДОМЛЕННЯМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ, З ДЕЯКИХ ТЕРИТОРІЙ ІЗ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ВИЇХАЛИ ПОНАД 50% ЖИТЕЛІВ.

Якщо у 2014-му окупанти організували голосування на кількох «дільницях», то для реалізації «волевиявлення» у 2022-му сформували спеціальні озброєні загони з представників комісій та російських військових, які ходили по домівках і примушували людей брати бюлетені. Свідки говорять, що мало хто мав можливість відмовитись – автоматчики вимагали голосувати прямо на порозі, під їхнім

контролем. За намір проголосувати негативно – вносили в окремі списки, обіцяли викликати до комендатур або так званих «міністерств держбезпеки».

Аби явка була вищою, на Донеччині до участі у фейковому референдумі залучали неповнолітніх (дітей від 13 до 17 років), а одиноких мешканців багатоквартирних будинків змушували голосувати за відсутніх сусідів. На Херсонщині відомі випадки масового завою людей для «голосування» із окупованого Криму. В Енергодарі Запорізької області за відмову голосувати окупанти погрожували мобілізацією. Також для покращення цифр враховувалися «голоси» мертвих людей. В усіх областях окупанти заборонили виїзд громадян, а особливо чоловіків віком від 18 до 35 років. Про все це МІПЛ розповіли мешканці окупованих територій.

Як у 2014, так і в 2022 році, фейкове голосування відбулося всупереч Конституції України. Зазначимо, що після повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року на території України запроваджено воєнний стан, в умовах якого, відповідно до Основного закону, заборонено проведення місцевих та всеукраїнських референдумів. Українське законодавство також забороняє проводити референдуми з питань, які спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України.

Не передбачено такої можливості і міжнародним правом, в тому числі нормами права збройних конфліктів, що діють під час війни.

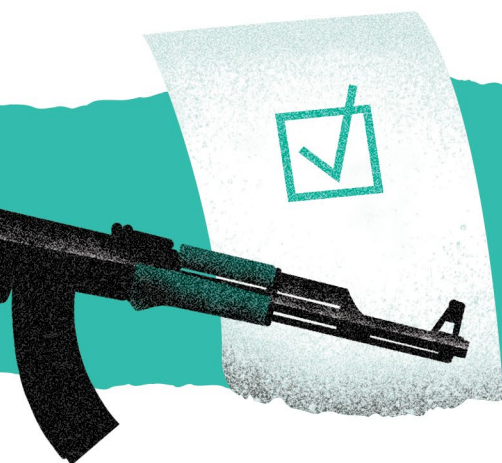
27 вересня 2022 року окупанти заявили про 90% явку і про те, що 87-99% тих, хто проголосував, віддали свої голоси за «входження до складу Росії». Ці результати не були визнані ані українською владою, ані світовим співтовариством.

Росія ж за результатами псевдореферендумів **30 вересня 2022 року** оголосила про анексію

окупованих територій України. Президент Росії Володимир Путін підписав «договори про входження до складу РФ» нових суб'єктів – окупованих українських територій, а саме Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей. У 2014-му на подібні кроки щодо окупованих територій Донецької та Луганської області Росія не зважилась.

Загалом міжнародне право не забороняє здійснення опитувань населення певної території або адміністративної одиниці всередині держави, однак

питання визначення її приналежності до такої держави або навпаки – встановлення незалежності – має бути передбачено законом, що прийнятий уповноваженим органом. Існування такого інструменту голосування може стосуватися народу в цілому, а не його частини. Натомість у випадку псевдореферендумів під їхнім виглядом мала місце спроба прикриття протиправних дій, зокрема окупації і спроба однієї держави анексувати територію іншої.

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕНОГО КВАЗІПЛЕБІСЦИТУ ЗА УЧАСТІ ЧАСТИНИ МЕШКАНЦІВ ДОНЕЦЬКОЇ, ЛУГАНСЬКОЇ, ЗАПОРІЗЬКОЇ ТА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ НЕ МОЖНА ВВАЖАТИ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИМИ НАВІТЬ ЗА МІНІМАЛЬНИМ СТАНДАРТАМИ, НАВІТЬ ЯКБИ І БУЛА ДЛЯ НЬОГО ЗАКОННА ПІДСТАВА.

По-перше, під час його проведення жодна із зацікавлених сторін такого процесу не може вдаватись до застосування сили.

По-друге, процес голосування має відповідати загально визначеним міжнародним стандартам волевиявлення на виборах та референдумах. Серед них: вільна участь у референ-

думі, рівне право голосу, таємне і особисте голосування, публічність і відкритість процесу, широке публічне обговорення змісту і цілей референдуму, що передбачає залученість усіх сторін, можливість інформаційного висвітлення протилежних позицій тощо.

Очевидно, що в умовах тотального російського контролю за-

хоплених територій та активних бойових дій на них, забезпечити відповідні умови неможливо. Окрім того, до початку російської окупації населення цих територій ніколи не висловлювало бажання відділитися від України, що яскраво свідчить про примус до участі в псевдореферендумах і їхню фейковість.

Таким чином, дослідження доводить, що на окупованих РФ територіях України з 2014 року відбуваються системні порушення прав людини. Серед яких:

ДОВІЛЬНЕ І БЕЗСТРОКОВЕ ПОЗБАВЛЕННЯ СВОБОДИ

Створена окупаційною адміністрацією «судова система» не передбачає обов'язкові процедури перегляду законності затримання за звичаєвими правилами habeas corpus, що дозволяє органам поліції свавільно утримувати людей у місцях позбавлення свободи без судового слідства впродовж років. Обвинувачені майже не мають шансів опинитися на свободі, використовуючи правову допомогу «адвоката».

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ, НА ЗВ'ЯЗОК ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Ідеться про неможливість обрати собі адвоката у політичних справах та про неналежну його роботу. Відсутня можливість підтримувати зв'язок із рідними – на певних етапах утримання йдеться про заборону відправлення і отримання кореспонденції, побачень.

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Так звана судова система квазіреспублік залежна від окупаційної влади. Зважаючи на практику ухвалення рішень і структури утворення і підпорядкування окупаційних судів, такі суди не здатні дотримуватися принципів справедливості, законності, правової визначеності тощо, вони не є незалежними та безсторонніми і не здатні забезпечити змагальність судової процедури.

Крім того, на окупованих територіях Донецької та Луганської областей під контролем РФ дозволено застосовувати смертну кару.

Матеріали дослідження свідчать, що створені окупаційною адміністрацією органи використовують передбачені кримінальними процедурами можливості застосування запобіжних заходів не для розслідування кримінального правопорушення, а з метою політичного переслідування.

Така практика заборонена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та загальноприйнятими міжнародними нормами розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі в період збройного конфлікту. Такі розслідування мають здійснюватись із забезпеченням права на справедливий і звичайний суд. Порушення

права на справедливий суд становить воєнний злочин.

Вищенаведені кейси демонструють тотальну беззахисність мешканців окупованих територій. Приклади затримань цивільних свідчать, що піддана арешту особа не може використовувати судові процедури для перевірки законності арешту та підстав подальшого утримання. Заарештована особа утримується настільки довго, наскільки захоче обвинувачення. Ми бачимо, що так звана судова система на окупованих територіях не існує як незалежна інституція, яка може виправити недоліки органів обвинувачення, вона настільки залежна від окупаційної влади, що є її органічним продовженням.

Таким чином, ув'язнені особи фактично мають статус заручників без права на звільнення поза волею окупаційних орга-

нів. Невідомо, скільки цивільних утримуються в неволі, однак від звільнених у результаті обмінів суспільство дізнається, що окупаційні органи не лише незаконно утримують ув'язнених цивільних, а й утримують їх у нелюдських умовах, застосовуючи до них систематичні катування. Кількість затриманих на окупованих Росією територіях України продовжує зростати, що свідчить про системну практику політичних переслідувань цивільних через будь-які прояви власної думки.

На наш погляд, така викривлена система норм права не має залишатися без уваги, описані в цьому дослідженні воєнні злочини є злочинами проти міжнародного правопорядку, злочинами проти цивілізованого людства, тому людство має захищатися.

Державі Україна:

1 ВЖИВАТИ ЗАХОДІВ

із виявлення і документування всіх фактів незаконних затримань на окупованих територіях;

2 СТВОРИТИ

спеціальний реєстр задокументованих випадків незаконних затримань на окупованих територіях;

3 РОЗГЛЯНУТИ

всі факти незаконних затримань у контексті розслідування фактів вчинення воєнних злочинів в рамках кримінальних проваджень та вжити заходів з притягнення до відповідальності винних осіб;

4 ПРИВЕСТИ

національне кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство у відповідність до міжнародного права, зокрема шляхом підписання президентом України Закону України № 2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права», що дозволить підвищити якість національних кримінальних проваджень, пов'язаних зі збройним конфліктом;

5 ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ

на всіх етапах якісну співпрацю з Міжнародним кримінальним судом (МКС) і сприяти розслідуванню Судом усіх випадків незаконного позбавлення волі у зв'язку з російсько-українським збройним конфліктом, зокрема пов'язаних із ним випадків катувань і сексуального насильства;

6 ПРОДОВЖУВАТИ

надсилати до МКС якісні аналітичні повідомлення щодо ймовірних воєнних злочинів і злочинів проти людяності (йдеться про позбавлення волі, катування, нелюдське поводження, біологічні експерименти, насильницькі зникнення, сексуальне насильство);

7 РАТИФІКУВАТИ

Римський статут МКС;

8 ПРИВЕРТАТИ УВАГУ

громадськості до системних практик незаконних затримань на окупованих територіях – увага громадськості здатна якщо не врятувати, то зменшити загрози;

9 ЗБІЛЬШУВАТИ

конструктивну співпрацю з громадянським суспільством і професійною спільнотою. Зокрема щодо документування ймовірних тяжких порушень прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людяності, повідомлення МКС про такі діяння відповідно до його юрисдикції. Взаємодіяти з громадянським суспільством і професійною спільнотою щодо допомоги особам, позбавленим свободи внаслідок збройної агресії проти України, та їхнім родинам, а також щодо інших питань переходного правосуддя, декупації та реінтеграції;

Міжнародним партнерам України:

01

Увести або посилити санкції та інші обмежувальні заходи щодо осіб, причетних до вчинення тяжких порушень прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людяності у російсько-українському збройному конфлікті;

02

Посилити надання професійної і технічної підтримки органам слідства, прокуратури і судочинства України для роботи з імовірними тяжкими порушеннями прав людини, воєнними злочинами та злочинами проти людяності і потерпілими від них, співпрацювати з правозахисними організаціями та допомагати їм;

03

Підтримати відкриття кримінальних проваджень щодо ймовірних тяжких порушень прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людяності у російсько-українському збройному конфлікті, зокрема за принципом універсальної юрисдикції.

Публікацію підготовлено
у рамках Matra Programme
(Посольство Королівства Нідерландів).

Медійна ініціатива за права людини – українська неурядова організація, започаткована у вересні 2016 року. Мета організації – поєднати інформування, аналітику та адвокаційні активності для виявлення та реагування на порушення прав людини в умовах російської збройної агресії проти України.

mipl.org.ua

[mihr_ua](https://twitter.com/mihr_ua)

[mipl.org.ua](https://www.instagram.com/mipl.org.ua)

[mipl.ua](https://www.telegram.me/mipl.ua)

[MediaInitiativeForHumanRights](https://www.facebook.com/MediaInitiativeForHumanRights)

+380509945250

+380973900543